

alemany i va estar, cap al final de la guerra, en captivitat francesa. L'any 1946, quan França, Gran Bretanya i els EUA van ser vistos per molts alemanys com a ocupadors hostils i molta gent encara es va recordar amb gran rancúnia dels bombardejos aliats sobre la població civil alemanya, considerats, per la majoria dels alemanys, com a crims de guerra, Heinrich Bihler es va inscriure a la Universitat de Munic per als estudis de Filologia Romànica i Anglesa. Fou un catòlic creient, el pensament nacionalista de l'època i els estereotips negatius que havien influït en moltes persones del seu temps li eren completament aliens. A l'any 1949, va aprovar l'examen estatal per a ser professor de francès i anglès a l'escola secundària.

En la majoria dels departaments universitaris de l'Alemanya de postguerra, els estudis de catalanística no van tenir gaire lloc. El suport del Tercer Reich al règim de Franco i la llarga durada de la dictadura espanyola, la repressió massiva del català i de la literatura i cultura catalanes a l'àmbit de l'Estat espanyol van contribuir a una actitud desinteressada de molts catedràtics alemanys de filologia romànica pel que fa al català. La romanística alemanya de postguerra es va centrar, sobretot, en la Filologia Francesa; fins i tot Espanya i Amèrica Llatina van quedar al marge de l'interès acadèmic alemany. A Munic, però, hi havia dos catedràtics de filologia romànica que tenien un concepte molt ample d'aquesta disciplina, els professors Gerhard Rohlfs i Hans Rheinfelder, que no van tenir en compte la política exterior espanyola de Franco. Així, Heinrich Bihler va poder entregar, l'any 1950, una tesi doctoral en filologia romànica magníficament elaborada amb el títol *Die Stellung des Katalanischen zum Provenzalischen und Kastilischen: statistische Analyse von katalanischen Texten aus Mittelalter und Neuzeit*. Mitjançant una anàlisi diacrònica convincent de textos catalans acuradament seleccionats, va provar que el sistema fonètic del català, malgrat el fet d'haver-se acostat en alguns punts al del castellà, manté el seu caràcter gal-lorromànic, i que el català no es pot classificar, pel que fa a la seva morfologia, la sintaxi i el lèxic, com si fos una llengua iberoromànica, sinó que és una llengua molt a prop del gascó (val a dir que aquest té una posició intermèdia entre el català i l'occità). En suma, Heinrich Bihler va cloure, amb proves convincents, la discussió de la classificació del català dins del quadre de les llengües romàniques d'aquest temps, amb la constatació que el català pertany més al sistema gal-lorromànic que no pas al sistema iberoromànic. La seva tesi doctoral no podia, poc després de la Segona Guerra Mundial, aparèixer impresa en una editorial, i, per tant, va estar molt de temps només disponible en poques biblioteques en forma de mecanoscrit. L'autor d'aquesta necrologia es va esforçar molt per convèncer el professor Bihler a finals dels anys noranta que la publicació de la seva tesi encara després de 50 anys seria útil tant per a la catalanística com també per a futures generacions d'estudiants alemanys del català. Finalment, Heinrich Bihler hi va donar el seu consentiment, després de molts dubtes, i el 2001 va aparèixer la seva tesi doctoral, complementada per un breu epíleg amb una bibliografia complementària (Frankfurt am Main: Domus Editoria Europaea, 317 pàgines). No va ser previsible que l'anomenada «reforma de Bolonya» de la universitat alemanya tindria com a efecte, uns anys més tard, una baixada de nivell dels estudis de filologia romànica abans gairebé inimaginable a tota Alemanya i, sobretot, la dissolució *de facto* de la filologia romànica tradicional. Com a resultat d'aquest declivi de la filologia romànica alemanya, la major part dels estudiants actuals ja no tenen coneixements lingüístics i metodològics suficients —sovint ni tan sols saben llatí, la llengua essencial per a tots els estudis diacrònics en el camp de la filologia romànica— per a comprendre el mètode i els resultats de la tesi doctoral de Heinrich Bihler.

En el semestre d'hivern de 1955/56, Heinrich Bihler va entregar la seva tesi d'habilitació amb un estudi sobre *Spanische Versdichtung des Mittelalters im Lichte der spanischen Kritik der Aufklärung und Vorromantik*, que va aparèixer en la editorial Aschendorff a Münster l'any 1957. Abans havia publicat la seva *Französische Stillehre* (Wiesbaden: Kesselring, 1955). Des del semestre d'estiu de 1956 fins al semestre d'hivern de 1960/61 va ensenyar com a docent de lliure docència Filologia Romànica a la Universitat de Munic, on va fer ús de la seva àmplia *venia legendi*, intro-

duint els seus estudiants a tota una varietat d'aspectes de les llengües, literatures i cultures romàniques, concentrant-se, sobretot, en el francès modern i medieval i el castellà, a més de tenir en compte també altres llengües romàniques com l'italià, el català i l'occità. El 1966 va publicar una edició d'estudi titulada *Der altfranzösische Rosenroman* (Tubinga: Niemeyer).

Des del semestre d'estiu de 1961, Heinrich Bihler va ser catedràtic de Filologia Romànica a la Universitat Georg-August de Göttingen, on va ensenyar fins al seu emeritatge. Va rebutjar una oferta de la Universitat d'Erlangen al 1965. A Göttingen, va ensenyar les literatures de llengua francesa, espanyola, catalana, italiana i, de vegades, també occitana, i la història lingüística d'aquests idiomes. Va dirigir tesis doctorals també sobre la filologia portuguesa i gallega, que van jugar un paper només marginal en la filologia romànica alemanya d'aquest temps, i va promoure la inclusió del portuguès en el programa d'ensenyament del Seminari Romànic de la Universitat de Göttingen.

El 1960, el seu mestre acadèmic de Munic, Hans Rheinfelder —Heinrich Bihler va editar, tres anys més tard i en col·laboració amb Alfred Noyer-Weidner, un llibre d'homenatge amb el títol *Medium Aevum Romanicum: Festschrift für Hans Rheinfelder* (Munic: Hueber, 1963)— va criticar fundamentalment l'estat actual de la filologia romànica alemanya, massa centrada sobre França i no suficientment especialitzada («Vom Notstand der Romanischen Philologie», reimprès en: Dietrich Briesemeister / Axel Schönberger (ed.): *Bestandsaufnahme und Zukunftsperspektiven der deutschsprachigen Romanistik: Standpunkte und Thesen*, Frankfurt am Main: TFM, 1998, pàgs. 11-22).

Heinrich Bihler coneixia aquesta crítica i estava d'acord amb els seus arguments. Fou, en conseqüència, un dels primers professors alemanys de filologia romànica que va especialitzar la seva càtedra, concentrant-se sobretot en les literatures de llengua castellana i catalana. Va mantenir molts contactes amb col·legues catalans des dels anys quaranta, i va ser un dels pocs professors alemanys de llavors que van tenir una correspondència permanent en català amb col·legues de Catalunya durant la dura repressió lingüística del català per part del règim franquista. Des de la perspectiva actual, fou un dels capdavanters essencials de l'especialització científica en el camp dels estudis de les llengües i literatures romàniques als països de parla alemanya. Les seves activitats científiques prepararen i ajudaren a la fundació de la Associació d'Hispanistes Alemanys (Deutscher Hispanistenverband) i de la Associació de Catalanistes Alemanys (inicialment Deutsch-Katalanische Gesellschaft, més tard anomenada Deutscher Katalanistenverband). Quan, després de la mort de Hans Rheinfelder, la revista *Iberoromania*, fundada per Hans Rheinfelder mateix, Dietrich Briesemeister i Klaus Pörtl l'any 1969 —llavors l'única revista científica a Alemanya que també incloïa explícitament la filologia catalana—, va ser continuada, en una nova sèrie, a partir de l'any de 1974, Heinrich Bihler va ser membre del Consell Editorial, des de l'inici fins a l'any a 1997, i va obrir la nova sèrie amb una necrològica sobre el seu venerable mestre Hans Rheinfelder (*Iberoromania*, 1, 1974, p. 9-17).

Heinrich Bihler va dirigir i codirigir un bon nombre de tesis de filologia romànica. La seva gran experiència i el seu rigor científic van ser coneguts a tot el país, i els estudiants apreciaven els seus cursos acadèmics, sempre ben preparats i fascinants. El va afectar moltíssim que, a causa de complicacions que es van produir després d'una operació quirúrgica ocular, quedés completament cec. A partir d'aquest fet, es va fer llegir tant la literatura primària com la secundària en cintes de registre i va dur a terme la seva docència, les seves conferències científiques i les seves presentacions en congressos usant una gravadora amb auriculars. El seu entusiasme per l'ensenyament i la investigació en el camp de la filologia romànica no es va trencar, va seguir amb totes les seves activitats com en el temps anterior, quan encara hi veia. Però alguns pocs estudiants de l'esquerra radical de la universitat de Göttingen i, fins i tot, alguns ajudants del Seminari de Filologia Romànica d'aquesta universitat el van atacar durament i injustificada, criticant la seva ceguesa, en

aquells anys tumultuosos de la revolució estudiantil del 68, d'una forma molt vil i difamatòria. Per això, va demanar, indignat i molt ferit, en l'any 1971, a l'edat de 54 anys, la seva jubilació prematura com a professor emèrit. No obstant això, va continuar ensenyant i dirigint exàmens a la Universitat de Göttingen fins als seixanta-vuit anys, va presentar comunicacions en congressos diversos i no va deixar de publicar.

Des de la seva jubilació, Heinrich Bihler es va ocupar molt de la literatura catalana, sobretot de la poesia catalana contemporània, i fou el millor coneixedor alemany de l'obra de Salvador Espriu, sobre el qual va escriure una sèrie d'articles (per exemple, «Zum Alterswerk von Salvador Espriu (10. Juli 1913 - 22. Februar 1985) im Spiegel der Diskussion über Alter(n) und der aktuellen Erforschung von literarischen Alterswerken», dins Große, Sybille / Schönberger, Axel (eds.): *Dulce et decorum est philologiam colere: Festschrift für Dietrich Briesemeister zu seinem 65. Geburtstag*, Berlin: Domus Editoria Europaea, 1999, p. 107-134). El seu interès per la llengua i la literatura catalanes es va mantenir intacte fins als últims dies de la seva vida. Poc abans de morir, encara va rebre amics de Barcelona a la seva residència, l'Augustinum, a Friburg, on va passar els últims vint-i-cinc anys. Durant dècades, va promoure la filologia catalana a Alemanya. Com cap altre filòleg alemany, Heinrich Bihler va fer moltíssim durant un llarg període de temps per promoure l'estudi científic de la llengua i la literatura catalanes, la cultura i la història dels Països Catalans a les terres de parla alemanya. Com a president d'honor de la Associació Alemanya de Catalanistes va ser distingit, en reconeixement dels seus serveis atorgats a Catalunya, pel llavors president de la Generalitat de Catalunya, Jordi Pujol, amb la Creu de Sant Jordi, en el mes d'octubre de 1998. El seu viatge a Barcelona, que va emprendre acompanyat de la seva estimada esposa Anneliese, el seu col·lega Dietrich Briesemeister i l'autor d'aquestes línies, va ser l'última vegada que va poder visitar Catalunya. El fet d'haver estat distingit amb la Creu de Sant Jordi a la capital catalana va ser per ell un gran honor i en va quedar molt agraït.

Els seus alumnes, amics i col·legues el van honorar, en ocasió del seu vuitantè aniversari, amb un llibre d'homenatge de mil pàgines (Briesemeister, Dietrich / Schönberger, Axel (ed.): *Ex nobili philologorum officio: Festschrift für Heinrich Bihler zu seinem 80. Geburtstag*, Berlin: Domus Editoria Europaea, 1998) que també inclou la seva llista de publicacions des de 1950 fins a 1998, una llista dels seus cursos acadèmics, una llista dels seus estudiants de doctorat, així com un breu text seu intitulat «Ruhestand?» ('Jubilació', p. 997-999).

Fins i tot en la seva última dècada de vida, Heinrich Bihler va fer esport, va practicar la natació, i a la seva terrassa a Friburg va tenir una màquina de rem, que utilitzava per entrenar els músculs dels braços, caminava molt i tocava, de vegades, de memòria el piano. Amb un aparell especial es va fer llegir textos i cartes i, encara molt de temps després de la seva sortida de Göttingen, la seva exsecretària, la senyora Bertram, li va dictar el contingut de revistes de filologia rellevants, articles i ressenyes en cintes que podia escoltar.

El dia 29 d'agost de 2011, quan va morir la seva dona, Anneliese Bihler, fou probablement el moment més dolorós de la seva vida, atès que, sempre, amb un amor profund i constant, havia restat al seu costat. Moltes vegades va esmentar en converses amb els seus amics i familiars com li faltava la seva estimada Anne. Ella li va llegir durant dècades, des que es va tornar cec, obres de literatura i de filologia, de manera que fins i tot va quedar algunes vegades sense veu per haver-ne llegit massa.

Merescudament va ser anomenat membre honorari de l'Associació Alemanya d'Hispanistes el mes de març de 2015. Va seguir amb preocupació crítica el desenvolupament actual del sistema educatiu alemany i de les universitats alemanyes després de l'anomenada "reforma de Bolonya", que va marginar els estudis de filologia catalana a la majoria de les universitats alemanyes. Per a ell, la llengua i la literatura catalanes pertanyien al patrimoni cultural indispensable i el nucli cultu-

ral central d'Europa, i sempre desitjava que els estudis de filologia catalana tinguessin lloc a les principals universitats alemanyes.

Amb admiració il·limitada recordo la vida i l'obra d'un gran romanista alemany, hispanista i catalanista convençut, un col·lega molt amable i finament educat, que sabia motivar gent jove per la cultura dels països de llengües romàniques en general i dels Països Catalans en particular, i que ens va deixar treballs filològics rellevants. En aquests temps difícils de la universitat alemanya, la vida i obra científica del professor Bihler són un exemple il·lustre que convida les generacions més joves a la *imitatio* i a la *aemulatio* d'un gran representant de la filologia romànica. *Requiescat in pace sempiterna*.

Axel SCHÖNBERGER
Bremen

PERE VERDAGUER
(1929-2017)

Per ajudar-nos a pensar la vida i l'obra d'en Pere Verdaguer (Banyoles, 9 d'abril de 1929 - Perpinyà, 1 de febrer de 2017), el concepte de resiliència sembla fet a mida. Però a aqueixa capacitat, a construir-se sobre les desgràcies sense mai oblidar-les, hi caldrà afegir el complement de saviesa popular quan diu que són els cansats que fan la feina, per abastar ben bé la figura del gran malalt i alhora potent intel·lectual, catalanista convençut, gran treballador i escriptor prolífic que ha estat el «nostre Pere».

Un home providencial, no sols al nord dels Països Catalans, que la història no ha pas estalviat. El 1939, la guerra civil espanyola obliga una modesta família de republicans banyolins, en Miquel Verdaguer, la Josefina Juanola i els fills, Jordi el gran, Pere el petit, a exiliar-se. Comença llavors a Illa, al Rosselló, una vida d'esperances sempre frustrades de retorn, de feines de subsistència per a tots quatre i d'integració del més jove via l'escola: itinerari clàssic del refugiat, que Verdaguer acaba lliurant a *Pàgines d'un exili ordinari* el 2002.

Com que a Illa tothom llavors parlava català, la mainada i tot a fora de la classe, ben aviat en Pere esdevé un més dels nins entremaliats de les vores de la Tet, mentre el català après a l'escola de Banyoles li permet, per contrastivitat intuïtiva, de vèncer ràpidament les dificultats de la llengua francesa, i d'esdevenir ben aviat un excel·lent alumne. El minyonet es fa un deure de treballar tant com els pares han treballat per concretar llurs somnis progressistes. Tot ajudant-los com pot a vèncer les necessitats immediates, no deixa escapar cap oportunitat de llegir i d'escriure. Sempre té a l'abast la llibreta i el llapis, per apuntar paraules, coses vistes i sentides, per inventar històries destinades als companys d'estudi; talment més tard, el polígraf Verdaguer portarà pertot quadern i ploma estilogràfica per captar arreu el món amb lletra.

Passats els catorze anys de l'escola obligatòria, entre la poca salut, enganxades amb mestres feixistitzants, i sobretot per afegir el seu jornal de treballador de la terra als minsos recursos de la família, en Pere deixa les aules. No hi tornarà fins als anys 48-49 a finals de secundària al liceu Aragó de Perpinyà. Car, mentrestant, ha estudiat pel seu compte, a distància, sense límit de nivell ni d'assignatura. Dotat i curiós per tot, compagina camps diversos. Total: dos batxillerats, un de científic i un de literari, una torna de matemàtiques als estudis superiors de lletres franceses i castellanes, més endavant el conreu de la ciència ficció i de l'assaig, i una gran facilitat per vincular entre elles les ciències humanes, exactes i experimentals. Als vint anys, després d'haver fet d'escrivent-comptable a la cooperativa del poble, la feina de mestre en una escola privada de Perpinyà

li facilita l'anada dels dijous a la Universitat de Montpeller. El canvi de ciutadania, demanat amb recança i obtingut amb dificultat, li permetria, uns anys després, de viure millor com a professor a l'ensenyament públic francès. Mentrestant, sense renegar del marxisme patern, s'ha després del formalisme de partit, sempre a punt per això al diàleg constructiu sobretot quan s'esbossaran temes de llengua i cultura catalanes.

Encara que Verdaguer hagi arribat a dir que, adolescent, entre l'escola, la universitat, la filologia francesa i la freqüentació dels clàssics s'havia descuidat que era català, els seus primers escrits matisen l'afirmació. El 1950 la revista *Tramontane* de Perpinyà li comença de publicar petits poemes en prosa catalana que havia presentat als jocs florals sense gaire èxit: coses vistes pel terme d'Illa, vivències de cada dia i emocions de l'edat. Aqueixes obretes preparen ja reculls futurs de breus composicions, unes més narratives, altres més descriptives, on l'originalitat d'una visió, entenedrida, transfigura la banalitat ambiental. Sovint bilingües, aparellant més endavant literatura i art, de bon llegir per un públic poc avesat al català i sens dubte de bon escriure, s'insinuen entremig de llibres erudits a partir de *Poesia del Conflent* (1981), *Crepuscles* (1986), *Un été en belle page* (1998); arriben gairebé als dos mil quan minven les forces, si bé no els sentiments: *Aquarellari de Perpinyà* (2008), *Perpignan le nez en l'air / Perpinyà amb el nas enlaire* (2009), *Le Roussillon, le pays el les gens / Rosselló, país i gent* (2015).

Sol estranyar que els primers llibres publicats, de poesia lliure, siguin en francès: *Éclats de vers*, 1961; *Poèmes en prose* i *Comme un goût de rue*, 1962; *Dictionème pour Michel*, 1963. Mants poemes reflecteixen l'amor conjugal i les emocions paternes d'un Pere Verdaguer, casat el 1956 amb la Ginette Bernard, catalana francòfona de Prada, pare d'un petit Miquel el 1958 i abans de ser-ho d'una petita Mireia el 1964. El francès és la llengua primera de la jove família, com a totes les cases nord-catalanes. D'aquí la tria idiomàtica del poeta a més d'oportunitats editorials? Explicació insuficient que s'estalvia la pregnància d'un model formal francès per cert, però sobretot antifloralesc, i la persistència d'aqueix gènere líric, en ambdues llengües: *Peuèmes* francesos a costat de *Poquemes* catalans fins a *Cabells del temps / Cheveux du temps* de 2006, un cop recatalanitzats dona i mainada, i la notorietat de Verdaguer escriptor català ben assentada. Als primers anys seixanta, Verdaguer col·labora a la revista *Conflent* de Prada, majoritàriament en francès i a *Sant Joan i Barres* de Perpinyà quasi sempre en català: no s'esvera llavors, ni s'espantarà mai d'un canvi d'idioma si és necessari, si ho creu productiu, passant per alt les incomprendions que aquest pragmatisme seu li hagi pogut valdre. El poemeta en prosa, tal com raja en francès o català, apareix com un descans del militant, una afició a la qual un Verdaguer sense preocupacions socials ni nacionals, s'hagués pogut complaure. Però els temps i el país el necessitaven enjondre.

Si els Jocs Florals de la Ginesta d'Or de Perpinyà de 1950 a 1955, de la Llengua Catalana a Tolosa el 1953, li fan de banc d'assaig, són per al jove Verdaguer llocs d'encontre amb la *intel·ligència* catalana rossellonesa, amb intel·lectuals refugiats i amb les noves veus septentrionals: Jordi Pere Cerdà (del qual prologarà magistralment la poesia el 1966), Francesc Català (afable promotor de convivència nord-sud que li serà de gran ajuda a l'UCE), en companyia dels quals la poesia passa a l'acció.

Per acompanyar la llei Deixonne de 1951 sobre llengües regionals a l'escola, per contrarestar la pèrdua de transmissió natural del català, per difondre una imatge innovadora de la cultura catalana s'ha fundat el Grup Rossellonès d'Estudis Catalans (GREC). Conferències, xerrades, cursos i la revista *Sant Joan i Barres* a partir de 1961 mobilitzen les energies de tots i les competències de qui en sap més de lletra catalana: Pere Verdaguer. A més d'autor de relats i d'històries fantàstiques —l'embrió del futur recull de narracions *La vedellada de mister Bigmonney* (1975)— «*En Pere*»

és, també, corrector de mant article. Tasca feixuga, continuada a l'Almanac Català del Rosselló, on el GREC ha anat acollint escriptors novells fins a l'actualitat.

Pruïja d'escriure, de ressenyar, li fan recercar potser, acceptar segur, col·laboracions a periòdics locals. De 1961 a 1980 escriu regularment a *Conflent*: proses poètiques autotraduïdes, recensions d'obres d'interès català, d'actualitat cultural, com ara els Encontres cinematogràfics estiuencs de Prada, on podria haver brotat la idea primera d'Universitat Catalana d'Estiu (UCE).

Al decenni dels seixanta, manté simultàniament una crònica en català al diari *Midi Libre*, d'on arrancarà la seua primera novel·la, i primera novel·la nord-catalana contemporània, *El Cronomòbil*, 1966. Entreobrir la premsa generalista de la Catalunya del Nord a la llengua vernacla, és una novetat. Una victòria de la confiança que inspiren la calma i la competència d'en Verdaguer. Fets diaris, punts de llengua, de cultura enceten llavors una llarga carrera de columnista a la premsa del Nord. I a la premsa del Sud també, un cop retrobats amb l'UCE naixent de 1969, uns vincles que no pararan d'enfortir-se. S'hi ressegueix la voluntat de recuperar una continuïtat catalana segada per la història. Escrivint al *TeleEstel* a finals dels anys seixanta, col·laborant regularment «De la Catalunya Nord» des dels anys setanta i regularment els noranta a *Serra d'Or*, a l'*Avui* de 1989 a passat el 2000, Verdaguer no va deixar mai la tasca divulgativa del Nord al Sud, presentant fets, llocs i gent mereixedors de ressò pancatalà. I viceversa, per exemple dedicant la columna catalana a personalitats destacades del Sud, indègudament absents de l'espai cultural nord-català.

L'audiència septentrional del Verdaguer columnista s'amplia el 1972 i fins al 2012 amb el finestró «En català» de *L'Indépendant*, on força rossellonesos han descobert que podien llegir llur llengua. Tot hi ha passat, temes eterns i d'altres d'anar per casa, patums i perdularis. Amb el somriure, s'ha extret el català de la vulgar catalanada on l'arraconava un autoodi pervers, s'ha acostumat el lector a pensar el present amb la llengua dels avis. De 1987 a 2000 les cròniques setmanals al *Punt Catalunya Nord*, superats els problemes lectors, ja s'encaminen cap a l'article d'opinió.

Abastar del tot les columnes d'en Pere Verdaguer, milers de columnes, sembla ara per ara una tasca impossible. Però un buidatge parcial deixa prou clar que en aqueixes contribucions a la premsa de tot Catalunya rauen claus per valorar la seua acció, penetrar la gènesi de la seua obra, seguir les modulacions del seu pensament i entendre'ns millor com a persones humanes.

Uns llibres n'han recollit la flor, com el ja esmentat *Pàgines d'un exili ordinari*, redactat a partir del relat idíl·lic de la petita infància banyolina, al Conflent el 1971, de flaixos a «L'Indep» el 1999, pels seixanta anys de la Retirada, d'alguns «Records d'Illa» lliurats el 2000 a la revista de la seua pàtria d'adopció.

Anteriorment s'havia publicat el 1992, *Roda la bola*, recopilació de cròniques radiofòniques a Ràdio Arrels, on l'emissor trobava els mots per fer present la reflexió en qualsevol temps de recepció. També s'havia publicat el 1982 *Cartes a la Roser*, a partir d'una sèrie d'articles a *L'Indépendant* de l'any precedent, tretes de les «disputes» del professor universitari Verdaguer amb els seus estudiants. Un llibret on un pare, obert, modern però tan inquiet com els d'abans, malda per reblar l'estimball que el separa de la seua filla adolescent, l'autobiografia subjacent recolzant l'abast moralitzador general. I encara abans, el 1978 *Les lletres de l'oncle Enric i missatges de l'extraterrestre*, enfilall burlesc de cròniques publicades a batzegades al diari perpinyenc. La diversitat d'en Verdaguer s'hi vestia d'heterònims per enfocar l'actualitat des de punts de vista divergents, però igualment coherents. Tota una dialèctica posada a l'abast en un teatre de farsa íntim.

Els llibres d'assaig de Verdaguer també solen ser antologies d'articles o conferències anteriors, de discussions reiterades amb homòlegs, d'enraonades, més d'un cop pujades de to, en què l'home de paraula assajava la seua força persuasiva. Així han vist la llum *Entre llengua i literatura* (premi Rahola 1992), *De la cultura a la política* (1995), *Matèries i mons* (2004).

Aqueixes aportacions al moviment de les idees, però, no li haurien pas estat possibles sense caliu humà, sense els sentiments que l'unien indefectiblement a certes persones de gran cultura i altura de vistes. Louis Monestier, batlle de Prada, que havia facilitat l'engegada de la Universitat Catalana d'Estiu al 69 i del qual no mancà pas de sostenir la seua revista, *La France*, de línia anti-jacobina i ecologista, de 1979 ençà. Max Cahner, acollit a casa dels Verdaguer durant el seu exili dels anys seixanta, fins a la fi editor de les obres més àrdues del seu amic Pere, mentre aquest col·laborava assíduament a la *Revista de Catalunya*.

A l'ocasió dels actes públics del GREC, als seixanta, Verdaguer, s'adona del desconeixement abissal que tenen els rossellonesos de llur cultura i llur llengua pròpies. No s'hi pot resignar. Cal que actuï, però no a la manera elitista que impera al país entre els pocs savis en la matèria. Mesurant alhora la ignorància del Nord al Sud, al mateix temps que refà els vincles amb la terra nadiua, emprèn una obra divulgativa, en editorials sud-catalanes amigues: Barcino, Edicions 62.

Per preparar i acompanyar l'entrada del català a escola, a mitjans anys seixanta, i proporcionar als mestres un petit vademècum que també valdria per als primers estudiants catalans d'estiu a la fi del mateix decenni, Verdaguer publica: *Lectures escollides rosselloneses*, 1966; *Poesia rossellonesa del segle xx*, 1968; seguits de *Fabulistes rossellonesos*, 1973. La col·lecció bilingüe de «Clàssics rossellonesos» que li han confiat als anys 2000 els Livres de l'Olivier (Pons, Bausil, Guisset, Pérez-Verdiell); els seus estudis sobre el teatre popular rossellonès a la *Revista de Catalunya* (Molins, Tolzà) responen a la mateixa necessitat de difusió i anàlisi de la creació nord-catalana, per als nord-catalans i la gent del Sud.

El 1969, *La Catalunya francesa* i *El Rosselló avui* concebudes de manera no exclusiva per al lector del Sud, fan el punt de la situació sociocultural i sociolingüística del «departament» que començaven de reivindicar com a «País català» els partícips de les diades d'estudi de 1968 i la primera universitat d'estiu de l'any següent. Es va reprotxar a Pere Verdaguer la incorrecció política d'ambdós títols. Com que el seu nacionalisme mai no brandava banderes, i només acatava usos per fer bona pedagogia, Verdaguer acceptà sense resistència «Catalunya Nord» del «petit llibre» de Llorenç Planes i Montserrat Biosca (1974), aportant-hi, això sí de seguida, l'esmena gramatical en «la Catalunya del Nord» patentada d'ençà.

Publicacions de Pere Verdaguer i fets per ell protagonitzats, evidencien una autèntica apropiació d'un país català septentrional que és cada vegada més el seu i del qual es preocupa que formi part de la Gran Catalanitat. En són una prova les nombroses col·laboracions del fill de Banyoles, aferrat al Rosselló, a la Gran Enciclopèdia Catalana, que porta simultàniament amb les contribucions al *Diccionari de la literatura catalana*.

Presentar l'obra de Verdaguer al ritme de la seua vida, tot tractant els seus escrits per gèneres, com mirem de fer-ho, ens ha obligat a esmentar més d'un cop, abans de situar-la al seu temps, l'UCE de Prada. Com fer-s'ho altrament parlant del qui, en saber ajuntar les presses del jovent del Grup Cultural de Joventut Catalana (GCJC) amb l'experiència gestora de la gent més tocada i posada del GREC, en fou el creador el 1969. Durant una bona quarantena d'anys Pere Verdaguer ha fet tots els papers de l'ens d'ensenyança-aprenentatge que ell volia lliure, voluntari i excel·lent: animador, professor, moderador en tots sentits; n'ha estat l'incansable publicista i el primer a novel·lar-la.

Les classes d'en Verdaguer a l'UCE versen sobre el català del Rosselló, la variant septentrional amb la qual s'ha familiaritzat fins a esdevenir-ne l'especialista. Illa, els companys, converses amb en Josep Sebastià Pons, la gent del carrer, la família de la muller, amitats pel Riberall i Baix Conflent han proporcionat a la seua fina observació un material que les pautes descobertes durant

els estudis de filologia a Montpeller li permeten d'explicar, d'organitzar. Proesa tant més remarcable que els seus estudis superiors —repetim-ho perquè fa de mal avenir-se'n— van ser d'allò més aleatoris, un dia a la setmana, tot treballant.

Membre des del 1993 de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, Pere Verdaguer ha estat sempre un puntal de la defensa del català septentrional i el capdavanter de l'establiment del seu estàndard. Coneix la gramàtica pel cap dels dits. Li agrada explicar-la, la sap fer aprendre. Els articles, en particular a *L'Indépendant*, han tractat, sense descartar l'al·lusió satírica al context sociopolític del moment, punts de llengua d'utilitat primera per als Catalans del Nord, desitjosos de situar llurs modismes en una escala de correcció i ben útils també a un lectorat del Sud, no gens persuadit de la lleialtat de la parla septentrional.

N'eixiran, fonamentals per a nosaltres en la reapropiació de la llengua familiar, *El català al Rosselló*, el 1974 i un bon grapat d'obres divulgatives en francès: *Connaissez-vous le catalan* (1974), *Le catalan et le français comparés* (1976), *Le catalan et le français. Études de vocabulaire* (1980), fins a la *Grammaire de la langue catalane* (1999), una eina completa i sintètica alhora, insubstituïble per al seu públic meta, és a dir gent francòfona que vol formar-se i perfeccionar-se en català. Després del *Dictionari de renecs i paraulotes* (1999), en què la lexicografia més estricta es fa riallera, el *Dictionari rossellonès* (2002) s'imposa avui com l'obra de referència en matèria de lèxic septentrional. Un encàrrec de Josep Sebastià Pons a l'estudiós incipient de la llengua vernacla que era el Pere de 1960, rigorosament satisfet per l'acadèmic Verdaguer, als quaranta anys de la mort del poeta.

Totes aqueixes obres palesen una vocació pedagògica: goig d'ensenyar, plaer del debat d'idees. Amb el professor Verdaguer la ciència és afable; el mètode, oportunista; però el pensament, recte. Prou ho saben els i les exalumnes d'en Verdaguer; els de la Institució Sant Lluís de Perpinyà, on impartí matemàtiques i ciències; els del col·legi de Ribesaltes, on en Pere encetà la seua carrera d'ensenyant públic com a lector i després professor d'espanyol; els de Portvendres, on vaig tenir la sort de ser col·lega seua i continuadora de les seues animacions en català; els d'Elna, on aplegà el professorat entorn d'un projecte català més tard resolt en filera bilingüe català-francès; els estudiants de la universitat d'estiu a Prada; i a Perpinyà, els del departament de català de la universitat, del qual reivindicava ja la creació el 1970, abans de ser-ne una peça mestra del 1982 al 1992.

S'hi sumen amb gratitud els innumbrables deixebles que s'han sortit de llur analfabetisme català gràcies al *Cours de langue catalane* des del 1974, o de llur incultura literària gràcies a la *Histoire de la littérature catalane* (1981). Igualment els mestres, que en Pere reciclava envers 1970, per a qui confegí a l'editorial Terra Nostra, tot un material d'ensenyament del català ben adaptat a l'alumnat nord-català de llavors: *El català a l'escola primària* (1977). Per a preparar l'oral de català del batxillerat, seguiria la *Breu antologia catalana* (1984).

Ensenyar català a la Catalunya del Nord és un combat. Tot i el seu tarannà pacífic, en Verdaguer es mostrava vindicatiu. Era de totes les accions destinades a promoure el català a l'escola, el català per a tots com a justa accessió al patrimoni comú. Acompanyava totes les accions amb columnes contundents a la premsa, i paraules ben encastades en directe als qui tenien el poder de decidir. A la presidència de l'Associació per a l'ensenyament del català de 1983 a 1998 fou, a partir d'una crida a la vila de «Perpinyà la catalana» durant l'UCE de 1995, l'impulsor de les intervencions de català a l'escola primària, ben vigents al dia d'avui, malgrat la manca endèmica de recursos institucionals.

El 2000, Verdaguer és també a l'inici del Dictat en català, escarni a l'edecte d'interdicció del català al Rosselló pel tercer centenari de la seua promulgació. La sessió de 2017 ha mantingut el tema escollit mesos abans que l'home ens deixés: «Pere Verdaguer escriptor de l'amor» per als

adults, mentre els escolars descobrien entusiastes *La història del pollastre que ponia* (1983), l'únic conte infantil publicat del pare, avi i besavi Pere Verdaguer.

L'organització cronològica i tanmateix genèrica d'aquesta exposició també ens ha constret a guardar per la fi, com el bocí millor, l'essencial de la narrativa, un cop assenyalada la primera novel·la, el 1966. Com si, a més de tota la resta i al mateix temps, en Pere Verdaguer no hagués estat novel·lista, amb onze novel·les publicades i una bona cinquantena de narracions breus en revistes o reculls col·lectius. Les novel·les no es desentenien gens de les accions i recerques de llur autor, però les trien i entrellacen segons els menesters de la creació que no són pas els de la lògica expositiva. Ara, haguéssim pogut agafar com a fil rector l'obra narrativa d'en Pere Verdaguer i cercar com s'hi emmirallen el fets i vida del seu autor, el seu treball del llenguatge, la seua apropiació de la ciència, les seues preocupacions intel·lectuals, els trasbalsos de salut. Fóra segons el concepte explicitat a *Matèries i mons* l'últim assaig, una altra «organització» de la matèria pereverdaguèria, que ens duria de segur a nous aclariments.

Sobretot que d'antuvi, Verdaguer es va decantar pel gènere, negligit en català, de la ciència ficció. La seua curiositat per a la matemàtica, la física, la biologia, la freqüentació de publicacions especialitzades i, molt d'hora, la seua familiaritat de cardíac amb cirurgians, metges i medicines, preparen l'escriptor al caire científic d'una obra que irà sofisticant de 1966 a 1992, de la màquina de viatjar pel temps d'*El cronomòbil*, passant per la genètica (*El mirall de protozous*, 1968), el clonatge (*Nadina bis*, 1981), la biologia molecular (*L'altra ribera*, 1982), nanotecnologies (*Quaranta-sis quilos d'aigua*, 1983) i modificacions ondulatòries (*Àxon*, 1985). No hi manquen ni els mons paral·lels de *La dent de corall* (1985), ni les visites d'aliens d'*Arc de Sant Martí* (1992). Ni tampoc, ja el 1986, el rescalfament del planeta amb les consegüents migracions cap al nord dels refugiats climàtics i rellis-cades xenòfobes de *La gosseta de Sírius* (1986). Com ho escriu Verdaguer al pròleg de *L'altra ribera*, la ciència ficció ha de ser un assaig de vida, un entrenament a pensar una situació nova abans de trobar-s'hi, a anticipar les desorientacions que genera l'avenç científic, a afrontar els problemes ètics que se'n derivaran. Tot plegat, per fer-ho creure millor i perquè l'autor ha de menester esbravar-se, a partir de l'aquí i de l'ara, és a dir: des de Perpinyà, Prada, Banyoles, Cirac al repeu del Canigó, dels seixanta ençà, segons el fluir mental d'un narrador generalment professor, o periodista. Tots els Guillellem, Lluís, Narcís, Carles..., amb sengles companyes copiades de l'esposa estimada, són evidents *alter ego* de l'autor. Aquest els presta els seus malestars i la seua força de vida, la seua acuitat d'observació, els seus criteris morals, la seua atenció als éssers, la seua capacitat per superar amb gràcia els entrebancs, els seus goigs, els seus sentiments de pare, fill i home enamorat. Envelleixen de bracet amb ell, excepte l'*alias* Gentil Ropidera, narrador-protagonista de les novel·les *Les roses de Mandalai* (1999) i *Úrsula contra relloige* (2001), on «el nostre» Pere, tornat als seus anys cinquanta, experimenta el gènere eroticopornogràfic. No ben bé una novetat, car la sensualitat traspua en les narracions de Verdaguer des dels inicis, però sí el tempteig d'un gènere desinhibit, per a lectors curats d'espants, com una llibertat d'expressió que bé tenia el dret i l'edat d'atorgar-se.

Car en Pere Verdaguer acostumava a fer bondat i, si no recercava pas els reconeixements públics, tampoc tenia la mala educació de refusar-los: Creu de Sant Jordi el 1983, Escriptor del mes de la Institució de Lletres Catalanes el 1995, premi Canigó a l'UCE el 2010, medalla de la Vila de Perpinyà per Sant Jordi el 2016, homenatge de l'Institut Català Transfronterer de la Universitat de Perpinyà el desembre de 2016, medalla de la Vila d'Illa el 8 de gener de 2017. Els va rebre amb deferència, humilitat, un bri d'autoderisió i cada cop més emoció, com saben fer-ho les grans persones.

Miquela VALLS ROBINSON